

UNELE ASPECTE ALE DEZVOLTĂRII ECONOMIEI FOSTULUI ȚINUT TUTOVA ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX

EMANOIL DARIE

Examinarea mai temeinică a izvoarelor istorice din prima jumătate a secolului XIX permite să indentificăm și în fostul ținut Tutova simptomele procesului de dezagregare a relațiilor de producție feudale și de apariție a celor capitaliste.

Datele statistice pentru ținutul Tutova atestă că aplicarea prevederilor Regulamentului Organic și Așezămîntului din 1851 a favorizat, pe lângă sporirea rezervei feudale, orientarea fermă a producției agricole spre necesitățile pieței.

Și în ținutul Tutova, pe care economiștii epocii¹ l-au încadrat în zona a III-a a Moldovei, creșterea volumului producției agricole a fost legată de sporirea cuantumului obligațiilor de muncă și puternica limitare a dreptului de folosință a țăranilor, de modificarea profundă a relațiilor dintre stăpîinii de pămînt și țărani, antrenarea gospodăriilor moșierești și țărănești în circuitul pieței.

Dacă, în 1840 N. Suțu arată că ținutul Tutova era format din 5 ocoale, un oraș (Bîrladul) și 152 sate avînd o întindere de 185.210 fălci² în anul 1860, Tutova cuprindea 4 orașe și țîrguri, 5 ocoale și 193 sate cu o întindere de 178.192 fălci³ (întinderea deși mai mică este relativă și datorită sistemului foarte diferit de măsurători din această perioadă). Caracterizînd această zonă, același autor arată că este cea mai nepopulată, motivînd că „partea de sus a Moldovei au înfățișat o adăpostire mai sigură locuitorilor în timpul de nenorocire ce au tulburat țara, sau că varietatea (felurimea) industriei pe acolo întreține mai multe brațe... oricum au fost, destul că videm regiunea aceasta pînă astăzi că este cea mai nepopulată în privința întinderii ogoarelor bune de cultivat. Industria părții Moldovei de care-i vorba este puțin variată. Apropierea Galațiului și raritatea pădurilor fac ca cultura cerealelor să fie unica ocupație a locuitorilor“⁴.

Așa cum se observă, ținutul Tutova nu făcea parte dintre ținuturile cele mai nepopulate ale țării, ajungînd în anul 1859 să aibă circa 180.000 fălci, peste 190 de sate și unul din cele mai mari orașe ale Moldovei, Bîrladul, cu o populație de 13.165 locuitori.

Afirmația lui N. Suțu se referă la toată „zona a treia“ care cuprindea sudul Moldovei, partea de răsărit a Cîmpiei Române, la cea dată mai slab populată ca centrul și nordul țării.

Deși factorii amintiți de N. Șuțu au avut rolul lor în popularea regiunilor moldovene la mijlocul sec. al XIX-lea, principala explicație ar fi, însă, posibilitățile de trai mai mari și mai variate oferite de nordul Moldovei, de cultura cerealelor, de creșterea vitelor, exploatarea forestieră, etc.

Avînd, deci, în vedere starea generală a ținuturilor cuprinse în zona a III-a a țării, ținutul Tutova avea ca principală ramură a economiei, agricultura.

Intr-un „extract de obște pentru toți locuitorii birnici, și cei fără bir, după cea din urmă catagrafie din 1981“, ținutul Tutova era caracterizat ca avînd „cîmp destul și pădure“, iar „producturile ținuturilor este zahereaua (cereale n.n.) ce se face la acest ținut, alișveriușul lăcuiților lor cu căraușia și lucrul pămîntului“⁵.

Ca principală ramură a economiei, agricultura grupa în ținutul Tutova un număr de 17.359 capi de familie, dintr-un total de 20.320 capi de familie cît cuprindea în 1860 populația rurală⁶.

Cu muncile agricole se îndeletniceau și o parte din locuitorii așezărilor urbane din ținutul Tutova.

În același an, 1860, din totalul de 15.437 suflete, 1.153 capi de familie se ocupau cu agricultura, iar din aceștia 1.054 „cultivatori“ se găseau în Birlad⁷.

Examinarea datelor statistice arată că în ținutul Tutova suprafețele însămînțate cu grîu și seacă au crescut substanțial, în mod deosebit în perioada 1848—1860. De altfel, cultura grîului și a secarei în care erau interesați îndeosebi boierii, ca urmare a avantajelor ce le obțineau pe piața externă după tratatul de la Adrianopol, avea condiții favorabile de dezvoltare în ținutul Tutova.

Dintre ținuturile Moldovei, Tutova împreună cu Covurluiul și Tecuciul aveau cea mai mare întindere și productivitate la grîu⁸. La seacă, de asemenea, Tutova alături de Dorohoi, Tecuci și Covurlui cultivă cea mai întinsă suprafață, avînd însă o productivitate mijlocie⁹.

Deși cultura porumbului ocupa cea mai mare întindere a suprafeței arabile, în ținutul Tutovei ea ocupa locul al doilea, după grîu, continuînd însă, să reprezinte baza alimentației pentru locuitorii săteni ai acestui ținut, ca și pentru întreaga Moldovă¹⁰.

În unele împrejurări critice, cînd recoltele erau compromise, se cultiva meiul, salvînd existența multor familii. Astfel, în 1847 „conducerea țării constatînd că recolta anului era în cea mai mare parte pierdută din cauza secetei și lăcustelor, a împărțit locuitorilor din ținutul Tutova, Fălciu, Tecuci, Covurlui și Putna, 1.707 chile mei de semănat cu care se speră să se asigure hrana pentru iarnă“¹¹.

De altfel, în anul 1860, această cultură deținea cea mai întinsă suprafață în Tutova, Covurlui, Putna, în raport cu întinderea ținutului¹².

Cînepa și inul, ocupau și ele întinse suprafețe de pămînt în ținutul Tutova¹³, sătencele ocupîndu-se atît cu cultivarea, cît și cu prelucrarea lor în fire din care țeseau pinză pentru îmbrăcăminte. Se exporta sămînță de cînepă și mai ales de in.

La mijlocul secolului al XIX-lea o mare răspîndire capătă creșterea viermilor de mătase, care se produceau însă numai în 6 ținuturi din sud Putna, Covurlui, Tecuci, Tutova, Vaslui, Fălciu¹⁴.

Privind gradul de productivitate al solului, constatările făcute în 1859—1860, de Direcția statistică asupra pămîntului (privind calitatea) arătau că ținutul Tutova avea o productivitate redusă¹⁵. Această stare de lucruri se explică prin faptul că agricultura din sudul Moldovei se afla într-un stadiu mai înapoiat decît restul țării, în ceea ce privește dezvoltarea elementelor capitaliste. Numărul și starea acareturilor de pe moșiile din aceste ținuturi, numărul vitelor și al uneltelor de muncă¹⁶ ne îndreptățesc să afirmăm acest lucru. În timp ce pe mulți proprietari, în special din nord, îi preocupă îmbunătățirea procedeelor de lucru (curățirea și asanarea terenurilor agricole, îngrășarea lor), în ținutul Tutova, în anul 1863 era aproape necunoscut sistemul de gunoierie a ogoarelor¹⁷.

Dezvoltarea agriculturii, ca principală ramură economică este atestată și de „perigrافيile“¹⁸ făcute celor 5 ținuturi din sudul Moldovei (Tutova, Bacău, Putna, Covurlui, Tecuci) care vin să confirme datele prezentate anterior. Aceste „perigrافيi“, descrieri generale ale acestor ținuturi sub raport economic, făcute în anul 1830, dau o imagine reală asupra ocupațiilor și posibilităților de cîștig ale locuitorilor.

Din „perigrافيia“ ținutului Tutova apare la toate ocoalele tendința de a muta centrul de greutate al activității lor pe un teren situat în afara agriculturii, în cadrul căreia exploatarea era mai accentuată, obligațiile mai mari față de stat, de întreținere a oștilor străine, mai ales pentru ocoalele aflate în drumul lor — Pereschivul și Simila¹⁹.

În afara culturii cerealelor și plantelor tehnice remarcăm orientarea la toate ocoalele spre producția de vii și „pometuri“. Semnificativă este descrierea acestei situații la ocolul Corodului unde se arată că „sînt în acest ocol și puține vii, cu toate că în anul acesta puțin vin au ieșit, dar prisosul l-au vîndut vadra de pe loc, și pînă la 4 lei vadra, iar unele sate, precum Cotoroac, Certăștii, Căueștii, Cărăpceștii, sînt și cu destule livezi de pomi²⁰. La ocolul Similei „mai mult reazemă nădejdea lor că ar avea folos la vie, decît la plugărie“²¹.

Apare, de asemenea, la toate ocoalele Tutovei — și aceasta este o trăsătură generală pentru toate cele 5 ținuturi, ca una din îndeletnicirile de bază — cărăușia, sau chiria la satele ocolului Pereschivului, ca și la ocolul Corodului și Tîrgului, „înotînd în sărăcie, mai virtos că unele din satele acestea sînt în drumul cel mare și călcîndu-se de trecerea oștilor au și dreptate a fi crezuți. Iar satele următoare sînt mai în stare aflîndu-se cărăuși și chiriiile au fost cu preț mulțumitoriu“²².

Legat de aceste cărăușii remarcăm și diversitatea produselor transportate (cherestea, doage, cercuri, lopeți, funii, roate) mai ales la ocoalele Similei, Pereschivului, Tutovei și Racovei.

Remarcabile sînt și distanțele mari la care locuitorii săteni se deplasează vîdînd o intensificare a circulației mărfurilor pe plan intern, fără a face distincție între comerțul mare și cel mărunt (alișveriușul mă-

runt). Documentul referindu-se la ocolul Corodului arată că „producturile ce le au de vânzare singurile coboară la schela Galații. Alișveriușul mărunț, adică păsări, ouă, unt, brânză și altele asemenea, le este cu îndemână fiind aproape de târgul Tecuci și Bîrlad. Cei mai mulți se înlesnesc a duce și la Galați²³. Alte ocoale duceau produsele la Iași, Vaslui și Huși.

Această caracterizare, este confirmată și de economistul N. Șuțu, care făcînd o scurtă prezentare a îndeletnicirilor locuitorilor săteni din ținutul Tutova, în anul 1840, arată că acestea sînt următoarele: „cultura grînelor, transporturilor, cheresteaua, dulgheria, cărătura, facerea funiilor de teiu, negoțul cu gîndacii de turbă“²⁴.

Alături de agricultură, de dezvoltarea industriei depindea în mare măsură, propășirea întregii economii moldovenești. În ținutul Tutovei, ca în întreaga Moldovă, întîlnim toate formele de industrie prelucrătoare, dintre care mica producție ocupa un loc preponderent.

Pe primul plan se situau meșteșugurile legate de prelucrarea materiei prime cerealiere, animaliere, lemn, etc., adică meșteșugurile care se bazează pe abundența de materii prime.

Majoritatea meseriașilor și lucrătorilor era masată în orașe și târguri, centrele cu caracter urban cunoscînd o intensă dezvoltare în cursul celor trei decenii următoare Păcii de la Adrianopol. Astfel, potrivit recensămîntului din 1859—1860, față de o populație urbană de 15.437 locuitori, cît cuprindea ținutul Tutovei, 5.256 o formau meseriașii și familiile lor²⁵. Numărul lor, în total și pe meserii, tinde să crească simțitor.

În orice caz, dacă în 1815, în orașul Bîrlad erau circa 40 cizmari, 27 tăbăcari, 6 pitari, 9 dulgheri și o calfă de chețrari,²⁶ etc., în anul 1845 găsim 196+89 ciubotari (a doua cifră reprezintă calfele), 82+22 tăbăcari, 34+16 pitari, 77+7 dulgheri și chețrari²⁷, ca să luăm doar cîteva exemple.

Cu toate acestea meseriașii breslași sînt prea puțini pentru a satisface cerințele sociale, căci corporația a frînat mereu creșterea numărului lor. Ei satisfac cerințele populației rurale și numai în parte a celei urbane.

Pe lîngă atelierile de cooperare simplă, apar desigur și unele întreprinderi mai mari așa cum sînt cele amintite într-o lucrare statistică intitulată „Tabla măsurătorii târgului (Bîrlad n.n.) de la 1815 pe toate mahalalele și vatra vechi“²⁸.

Astfel, sînt amintite 2 zăhnanale, una de „sus“ și una de „gios“, 5 hirbarii²⁹, din care unul de tăbăcărie, 2 saponerii³⁰, o tălpărie a tăbăcarilor, care implicau un număr mai mare de lucrători. La acestea se adăugau o boiangerie, un feredeu (baie), 6 pitării, o bărbierie, un teasc, o fânărie, etc³¹.

După numai 17 ani de la această statistică, în catagrafia anului 1832³², sînt date un număr de 63 de „fabrici“, din care 9 de lumînări, 48 de pînzuri și 6 de „sapon“. Sînt date, de asemenea, 10 velnițe și 21 de fierării, ceea ce dovedește o înfloritoare viață economică. Pe lîngă cele amintite, în fiecare târgușor, oricît de mic ar fi fost el, trebuia să

fie o brutărie și brutarul ei. De asemenea, în principalele orașe și târguri moldovenești, așa cum este cazul și al Bîrladului, se găseau covrigării³³.

Deși datele sînt relative și puține, pentru anul 1831, în orașele Bîrlad, Dorohoi, Botoșani, Hîrlău, Fălticeni, Bacău, Tg. Ocna, Focșani, Vaslui, Huși, Fălcu și Iași existau 41 plăcintari și 21 de cofetari³⁴.

Tot, în domeniul alimentar, în ramura prelucrării produselor animale se plasează brînzăriile și cășăriile. Din cele aproximativ 30 cîte existau în Moldova, 6 se situau în orașe (4 în Iași, una în Tg. Neamț, una în Bîrlad). Numărul lucrătorilor folosiți era de 12, ceea ce înseamnă că ele se încadrau fie în cooperăția capitalistă simplă, fie în mica producție în cazul cînd lucrătorii erau membri ai familiei meșteșugarului³⁵.

Producția de bragă avea loc în ateliere. Din cele 14 ateliere existente în Moldova, la începutul deceniului al VII-lea un singur atelier (cel din Iași) avea 2 cuptoare, restul avea numai cîte unul. Numărul lucrătorilor în medie, era de 1—2 lucrători de atelier, în total 26 lucrători, din care sînt amintiți 2 copii la Bîrlad³⁶. În epoca regulamentară, în orașul Bîrlad, alături de alte orașe ca Dorohoi, Botoșani, Hîrlău, Fălticeni, Bacău, Tg. Ocna, Focșani, Vaslui, Huși, Iași, sînt consemnați 7 berari³⁷.

În domeniul meșteșugurilor alimentare intrau și bucătarii. În orașul Bîrlad, împreună cu alte orașe ca : Dorohoi, Botoșani, Hîrlău, Fălticeni, Bacău, Tg. Ocna, Focșani, Vaslui, Huși și Iași sînt înregistrați, în epoca regulamentară, 33 bucătari (împreună cu hangii), deși este posibil ca acest număr să nu reprezinte cifra reală³⁸.

O altă ramură meșteșugărească, puțin cunoscută, este cea a preparării tutunului. În 1841 se aflau în Moldova circa 17 ateliere foarte mici. Despre procesul de producție avem o singură mențiune ce se referă la un atelier din Bîrlad care avea 2 rîșnițe³⁹.

Paralel asistăm la o nouă structurare a meseriilor și o dezvoltare a atelierelor meșteșugărești. Astfel, datorită faptului că prelucrarea luminărilor presupune un proces de producție mai complicat și chiar o calificare mai pretențioasă, confecționarea lor se efectua într-o măsură mai mare decît în alte ramuri, în ateliere specializate, așa cum procedează Ion Dinovici, care înființează în 1878 la Bîrlad un atelier de prelucrare a luminărilor, aducînd unelte „de peste hotare“ și a „alcătuit oameni cu acest meșteșug“⁴⁰.

Statistica din 1845 înregistrează la Bîrlad 30 murgii și săponari meșteri și 7 calfe⁴¹.

În domeniul prelucrării pieilor, la aceeași dată, 184 meșteri și 88 calfe ciubotari, 87 meșteri și 22 calfe tăbăcari, 102 meșteri și 45 calfe de blănari și cojocari, iar din breasla bogasierilor, croitorilor, cavafilor și cafegiilor făceau parte 98 meșteri și 63 calfe⁴².

Țesutul și prelucrarea țesăturilor, înregistrează în epoca regulamentară, la Bîrlad, alături de alte orașe moldovenești ca : Dorohoi, Botoșani, Hîrlău, Fălticeni, Bacău, Tg. Ocna, Focșani, Vaslui, Huși, Fălcu și Iași un număr de 55 boiangii⁴³, 71 ceaprazari, (împreună cu alte orașe ca Dorohoi, Botoșani, Hîrlău, Fălticeni, Bacău, Tg. Ocna, Focșani, Vaslui, Huși și Iași)⁴⁴, 3 mindirigii⁴⁵. În anul 1845 mai sînt menționați la

Bîrlad 15 meșteri și o calfă de trăistari (cei ce lucrau traiste din țesături de lînă pentru populația din mahalale) și brahari ⁴⁶.

În anii 1860—1862 funcționau în Moldova circa 11 ateliere de confecționare a pălăriilor, din care unul se găsea la Bîrlad ⁴⁷. În epoca regulamentară, construcțiile din cărămidă și piatră au cunoscut o mai mare amploare și în orașul Bîrlad și ținutul Tutova, iar odată cu aceasta o creștere a numărului meșteșugarilor legați de aceste construcții. În catagrafia din anul 1845, la Bîrlad sînt dați 75 meșteri, 7 calfe de dulgheri și chetrari ⁴⁸, iar catagrafia din 1835 menționează pentru Bîrlad și alte orașe moldovenești, ca : Dorohoi, Botoșani, Hîrlău, Fălticeni, Bacău, Tg. Ocna, Focșani, Vaslui, Huși, Fălcu și Iași, 57 cărămidari și 183 zidari, cei mai numeroși fiind desigur în capitala Moldovei ⁴⁹. Deși în oraș nu întîlnim instalații de reducere a fierului, ci numai meșteșugari care prelucră fier gata redus, aramă, cositor, etc., se ajunge la o specializare a acestor meșteșuguri, determinată atît de specificul materiei prime folosite, cît și de nevoile crescînde ale societății, în documente fiind menționați meșteșugari ca : fierari, strungari, alămari, căldărari, tinchișii, etc. Astfel, în 1845 sînt menționați 14 fierari creștini ⁵⁰, 1 strungar, 2 alămari, 2 căldărari, 1 tinchișiu ⁵¹, 14 argintari și lăcătuși ⁵².

Meșteșugurile sătești surprinse anterior și de „perigrافيile“ din 1830 nu pot fi concepute în afara înțelegerii legăturilor dintre industria de prelucrare și gospodăriile agricole, între acestea existînd interdependențe și condiționări reciproce. Caracterul predominant comercial pe care îl capătă economia agricolă românească explică și dezvoltarea rapidă a meșteșugarilor.

În ținutul Tutova, ca și în Moldova acestei perioade, aproape că nu există moșie mai importantă care să nu aibă una sau mai multe mori și velnițe, unde să lucreze nu numai pentru nevoile ei, ci și pentru piață.

În „statisticestile științe“ din 1842, 1848, 1853, 1854, se menționau „o fabrică de treierat griu“ la Slobozia Zorleni, mașini velnițe la Epurenii (1), Popenii (1), Șendreștii (1), Voineștii (2) în 1842 ⁵³; 4 fabrici de tot felul la Slobozia Zorleni, Epurenii, Obîrșenii, Dealul Mare ⁵⁴ în 1848; velnițe la Ghidigenii (1), Plopana (1), Ciorăștii, Săndreștii (1) în anul 1853 ⁵⁵.

Acestora li se adaugă o „moară cu vapori“ pe moșia Epurenii (Tutova) care utiliza 12 lucrători plătiți anual cu 676 galbeni ⁵⁶. Existau, de asemenea, în anul 1842 un număr de 203 pietre de moară (din care 20 la Bîrlad) ⁵⁷. În anul 1848 erau 157 ⁵⁸, iar în anul 1853, 227 ⁵⁹. Mîna de lucru folosită la aceste velnițe, în general, era cea salariată. Astfel, la velnița de la Hrescu (Tutova) se foloseau 50 de oameni plătiți anual cu 1993 galbeni ⁶⁰.

Interesant de menționat este prima încercare de fondare a unei instalații mecanice de fabricare a uneltelor agricole pe care o datorăm lui Sachetti în anul 1841 la Iași. Această instalație cumpărată mai tîrziu de un boier a fost strămutată la Bîrlad, unde prin 1847 se spunea despre

ea că „înfloreau și producea mașini bune“, deși informațiile documentare nu ne indică știri relative asupra acestei întreprinderi ⁶¹.

Intensificarea relațiilor comerciale în această perioadă grăbește transformarea structurală a societății în ciuda menținerii unor puternice rămășițe ale privilegiilor feudale cu caracter comercial. Economia de schimb era în ascensiune, în special în ceea ce privește produsele agricole. Volumul consumului intern s-a accentuat, deși mijloacele și căile relativ rudimentare de transport împiedecau o ușoară și rapidă circulație a mărfurilor. Cu toate că repartizarea mărfurilor se făcea, încă în parte, sub formă de organizare feudală, prin iarmaroace și târguri, orașele și târgurile permanente reprezentau centrul de greutate al pieței interne ⁶².

În ținutul Tutova, negustorii erau masați în orașul Birlad și cele 3 târguri Murgeni, Puiești, Plopana. În anul 1860, dintr-o populație de 84.864 locuitori cât avea ținutul Tutova, existau 2323 comercianți ⁶³.

Prezența numeroasă a negustorilor în așezările urbane se explică prin faptul că în aceste localități activitatea comercială se desfășura, relativ, nestinjenită, pe când la sate și în târgurile nou înființate în ținutul Tutovei dependente încă de proprietarii care le-au întemeiat, relațiile feudale constituiau piedici în desfășurarea largă a comerțului.

Preocuparea stăpînilor și arendașilor pentru păstrarea dreptului de monopol asupra dughenilor și vînzării unor produse constituiau un obstacol în dezvoltarea comerțului.

Pe lângă grija ca iarmaroacele și târgurile nou înființate să fie „în locuri priincioase“ și „să nu jicnească“ pe alții dintre proprietarii cu asemenea drept legiuit avut de mai înainte, se mai acordau și alte înlesniri, dreptul de a face dughene, venitul mortasipiei, dreptul de a avea oameni de pază, etc. Târgurile și iarmaroacele oferind posibilități multiple de realizare a unor însemnate venituri bănești și de populare a moșiilor se bucurau de atenție din partea proprietarilor de pămînt interesați să-și sporească veniturile și să-și valorifice cât mai bine moșiile ⁶⁴.

Înmulțirea acestor „iarmaroace și târguri săptămînale“ pe diferite moșii evidențiază și un alt fenomen — o mare concurență între proprietari — între reprezentanții relațiilor capitaliste și ai celor feudale.

În 1853, locuitorii din Birlad protestează împotriva cererii lui Nicolae N. Greceanu de a înființa târgușoare cu zile de târg și iarmaroace pe trei din moșiile sale, Simila, Mastatici și Popeni, care se aflau în apropierea Birladului ⁶⁵.

Citeodată, se iveau conflicte între negustorii din aceeași localitate, care se certau pentru păstrarea locului de târg cât mai aproape de locuințele lor. Astfel, la 15 octombrie 1825, târgoveții birlădeni se „jăluiesc“ domnului Ioan Sandu Sturza, pentru acei din partea de jos sau de miază-zi a orașului de a „se regula și pentru partea aceea de târg un meidan, unde să-și adune carele și lumea ce aduce felurite lucruri de vînzare, ca și dînșii să poată face alîșverișuri, hotărăște ca, afară de

meidanul de la Biserica Gospod, să fie și locul acela cumpărat de dînșii de la visternicul Canta⁶⁶.

O dată cu comerțul periodic se dezvoltă și comerțul permanent care este concentrat în primul rînd în orașele mari. Astfel, în orașul Bîrlad se găseau în 1815, 452 dughene (prăvălii)⁶⁷. Orașul devine în felul acesta, unul din centrele principale de desfacere a produselor de la țară, lucru atestat și de studiul „perigrafiei” ținutului Tutova.

Existența breslelor specializate, numărul lor mare, indica o cliențelă numeroasă. Astfel, în 1845, sînt menționate 7 bresle negustorești. Dintre aceștia amintim (59 + 30 băcali, 58 + 24 abăgeri, 89 + 222 precepeți, 196 + 34 cîrciumari — a doua cifră reprezintă calfele —)⁶⁸.

Apar tovărășii comerciale, așa cum este cazul negustorului D. Dancu, plasat în comerțul de lipscănie și alte speculații în magazinele sale din Focșani și Bîrlad. În amănunțele care se dau asupra activității acestui negustor, în perioada 1847—1856, pe lângă capitalul pe care îl avea acesta se vede că „înjghebase” cu un oarecare Gheorghiu, o tovărășie, în speculația de vin, la o crișmă din Galați⁶⁹. Este o dovadă a extinderii relațiilor comerciale, a creșterii volumului și diversității fondului de marfă.

Cu toate acestea, stărea proastă a căilor de transport din Moldova constituia o frînă puternică în calea dezvoltării economiei. Deși s-au făcut numeroase proiecte de îmbunătățire a transportului rutier și a celui pe apă, datorită costului ridicat al lor, prea puține au fost puse în aplicare. Totuși, șoseluirea drumurilor moldovene s-a făcut ceva mai repede decît a celor muntene⁷⁰.

Din rezultatele lucrărilor de îmbunătățire a căilor de comunicație, domnitorul Mihail Sturza a căutat să-și facă un titlu de glorie. În fiecare „mesagiu” adresat Obîșnuitei Obștii Adunări, el prezenta un adevărat bilanț contabil înșiruiind numărul de stînjeni de șosea construit în anul respectiv, costul acestor lucrări, etc. O astfel de situație este prezentată într-un tabel sinoptic, în care au fost înregistrate construcțiile de poduri și șosele între anii 1834—1844, intitulat „Raport al departamentului din lăuntru cu privire la construcțiile de poduri și șosele (1833—1844), s-a extras situația acestora de la Vaslui la Bîrlad :⁷¹

1837 = 325 stînjeni	1840 = 212 stînjeni
1838 = 358 stînjeni și 8 poduri	1841 = 85 stînjeni
1839 = 180 stînjeni	1842 = 80 stînjeni și un pod

După cum se știe, prin Regulamentul Organic, clăcașii au fost obligați să lucreze și 6 zile pe an la construcția de șosele. Prin eforturi și sacrificii, ei au reușit să aducă reale îmbunătățiri stării căilor de comunicații. Cu toate acestea, folosirea acestui sistem, nu putea da rezultate satisfăcătoare.

Un revizor al „Stelei Dunării” care-și propunea să demonstreze că folosirea muncii clăcașe în construcția șoselelor a fost nesatisfăcătoare — ceea ce era foarte adevărat — semnală că pe șoseaua Iași — Bîrlad, „pietrele, care formau patul șoselei ieșiseră afară și a mers mai „ome-nește” numai după ce a trecut de porțiunea pietruită”⁷².

Aceste greutăți sînt redată și în jalba obștei tîrgului Bîrlad din luna iunie 1835, cu ocazia trecerii domnului Mihail Sturza prin orașul Bîrlad. Arătînd că iraturile (veniturile provenite din impozite), „nu ar ajunge și pentru inchipuirea facerii uliților, s-au socotit să se încarce pe vinul și rachiul ce-ar intra în tîrg pe toată vremea pînă ce vor găti facerea șoselelor cîte 10 parale la vadra de vin și 5 lei la vadra de rachiu“. În continuare, arătîndu-se că lucrarea din 1835 „neputînd păși după neîndemînarea vremii au rămas pe 1838, cînd atunci, potrivit cu îmbunătățirea Obșteștei Adunări pentru lucrarea drumurilor s-au dat isprăvniciei poruncă la a 5-a curgătoarei de a scoate locuitorii la lucru...“⁷³.

Mărfurile erau transportate cu care trase de boi, cărăușii fiind, în general, țărani clăcași. Viteza mică de transport și costul ridicat îngreuna mult circulația mărfurilor. Existau, de asemenea, căruțe de mare capacitate, harabale, proprietatea unor transportori de meserie numiți harabagii, menționați deseori în documentele vremii⁷⁴.

Această realitate este descrisă și în memoriul lui Andrei V. Ionescu, care arată că în anul 1861, cînd fusese ales membru al municipalității orașului Bîrlad a propus „paveluirea orașului cu piatră de Putna“, lucrare ce costa 12.000 de galbeni încît a trebuit să se „puie biruri, adică de 8.000 galbeni, căci municipiul nu a dispus decît de 4000 galbeni anual“. În continuare, arată că nu era nici o îmbunătățire „gloderia era nemaipomenit de mare, astfel că în dosul Hotelului Grandes s-au înecat un cal și altul vis-a-vis de Leizer Cafman pe strada principală“⁷⁵.

În epoca la care ne-am referit, dezvoltarea economică evidențiază realizarea unor progrese de necontestat, ca și existența unor frîne rezultate îndeosebi din menținerea pînă în 1864 a relațiilor feudale în agricultură.

Dar dominant, este progresul, care se afirmă multilateral, indicînd transformările decisive ce aveau loc. Agricultură feudală era în plină criză și reforma agrară din 1864 ne apare ca impusă atît prin frămîntarea țărănimii cît și de ansamblul dezvoltării economice.

Creșterea activității industriale moderne, dezvoltarea comerțului, preocupările din celelalte domenii ale vieții economice dovedesc marile transformări care aveau loc în cadrul societății românești.

N O T E

¹ N. Șuțu, *Notițe statistice asupra Moldovei*, Iași, 1852, p. 37.

² *Ibidem*, p. 34—35.

³ *Lucrări statistice făcute în anii 1859—1860, cap. I, Teritoriul*, Iași, 1861, p. II, 13.

⁴ N. Șuțu, *op. cit.*, p. 38.

⁵ Arh St Iași, *Colecția documente*, pachet 608/72.

⁶ *Lucrările statistice ale Moldovei, II, Populația*, Iași, 1860, p. 120—121.

⁷ *Ibidem*, p. 112—113.

- ⁸ **Ibidem**, cap. III, **Agricultura**, p. 243—244, 246.
- ⁹ **Ibidem**, p. 249, 252.
- ¹⁰ **Ibidem**, p. 224, vezi și Ecaterina Negruți-Munteanu, **Dezvoltarea agriculturii în Moldova între anii 1848—1864**, în **Dezvoltarea economiei Moldovei (1848—1864)**, București, 1963, p. 100—103.
- ¹¹ **Ibidem**, p. 105.
- ¹² **Lucrările statistice...** p. 259.
- ¹³ **Ibidem**, p. 292.
- ¹⁴ **Ecaterina Negruți-Munteanu, op. cit.**, p. 123.
- ¹⁵ **Ibidem**, p. 109.
- ¹⁶ **Lucrările statistice**, p. 324—325, 330.
- ¹⁷ **Ecaterina Negruți-Munteanu, op. cit.**, p. 78.
- ¹⁸ Perigrafie — reprezintă corespondentul românesc al noțiunii grecești care înseamnă înscriere împrejur, schiță sau descriere a conturului. În dosarele comisiei de revizie din 1830 se găsește sub denumirea de „perigrafie de spiculațiile cu care se agită locuitorii”, Gh. Platon, **Cu privire la dezvoltarea pieții interne în preajma Regulamentului Organic**, în AȘUI, s. III, Științe Sociale, II, 1959, p. 20.
- ¹⁹ **Ibidem**, p. 24.
- ²⁰ **Ibidem**, anexa 4.
- ²¹ **Idem, loc. cit.**
- ²² **Ibidem**.
- ²³ **Ibidem**.
- ²⁴ N. Șuțu, **op. cit.**, p. 108.
- ²⁵ **Lucrările statistice...**, cap. II, p. 112—113.
- ²⁶ I. Antonovici, **Documente birlădene**, vol. II, Birlad, 1912, p. 343—389.
- ²⁷ Gh. Platon, **Observații cu privire la populația Țingului Birlad la mijlocul sec. XIX**, în SAI, VIII, 1966, p. 278.
- ²⁸ I. Antonovici, **op. cit.**, p. 343—389.
- ²⁹ Zălhanalele și hîrbariile reprezentau niște abatoare dublate de o instalație industrială unde se prelucra carnea vitelor de tămăzic (îngrășare).
- ³⁰ Printre calitățile de săpun existau o specialitate numită „săpun de Birlad” N. Corivan și C. Turcu, **Comertul Moldovei între anii 1848—1864**, în **Dezvoltarea economică...**, București, 1963, p. 296.
- ³¹ I. Antonovici, **op. cit.**, p. 343—389.
- ³² Arh St Iași, Tr. 644, op. 708, nr. 340 f. 3, v. 4.
- ³³ L. Boicu, **Industria Moldovei între 1848—1864**, în **Dezvoltarea economică**, București, 1963, p. 182.
- ³⁴ Șt. Olteanu, C. Șerban, **Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu**, București, 1969, p. 356.
- ³⁵ L. Boicu, **op. cit.**, p. 183.
- ³⁶ **Ibidem**, p. 184.
- ³⁷ Șt. Olteanu, C. Șerban, **op. cit.** p. 364.
- ³⁸ **Ibidem**, p. 364.
- ³⁹ L. Boicu, **op. cit.**, p. 184.
- ⁴⁰ **Ibidem**, p. 188.
- ⁴¹ Arh St Iași, Tr. 1423, op. 1619, dos. 962, f. 1—245.
- ⁴² **Ibidem**.
- ⁴³ Șt. Olteanu, C. Șerban, **op. cit.**, p. 373.
- ⁴⁴ **Ibidem**, p. 376.
- ⁴⁵ **Ibidem**, p. 376.
- ⁴⁶ Arh St Iași, Tr. 1423, op. 1619, dos. 962, f. 1—245.
- ⁴⁷ L. Boicu, **op. cit.**, p. 186.
- ⁴⁸ Arh St Iași, Tr. 1423, op. 1619, dos. 962, f. 1—245.
- ⁴⁹ Șt. Olteanu, C. Șerban, **op. cit.**, p. 382.
- ⁵⁰ L. Boicu, **op. cit.**, p. 190.
- ⁵¹ Gh. Platon, **op. cit.**
- ⁵² Arh St Iași, Tr. 1423, op. 1619, dos. 962, f. 1—245.
- Ibidem**, Tr. 1772, op. 2020, dos. 1933, f. 31, 35, 37.
- ⁵⁴ **Ibidem**, dos. 16593, f. 32—36.

- ⁵⁵ **Ibidem**, dos. 30920, f. 43, 44, 46.
- ⁵⁶ L. Boicu, **op. cit.**, p. 216.
- ⁵⁷ Arh St Iași, dos. 1933, f. 31.
- ⁵⁸ **Ibidem**, dos. 16593, f. 32—36.
- ⁵⁹ **Ibidem**, dos. 30920, f. 43—67.
- ⁶⁰ L. Boicu, **op. cit.**, p. 209.
- ⁶¹ **Ibidem**, p. 255.
- ⁶² Gh. Platon, **op. cit.**, în ASUI, p. 23—24.
- ⁶³ **Lucrările statistice...**, cap. II, p. 124.
- ⁶⁴ D. Rusu, **Înființarea iarmaroacelor și târgurilor săptămânale din Moldova în perioada regulamentară (1832—1853)**, în AȘUI, III, Istorie, XVII, fasc. 2, 1971, p. 237.
- ⁶⁵ I. Antonovici, **op. cit.**, vol. IV, p. 296—299.
- ⁶⁶ N. Corivan, C. Turcu, **Comerțul între anii 1848—1864, în Dezvoltarea economică**, București, 1963, p. 287.
- ⁶⁷ I. Antonovici, **op. cit.**, vol. II, p. 343—389.
- ⁶⁸ Arh St Iași, Tr. 1423, op. 1619, nr. 962, f. 1—245.
- ⁶⁹ N. Corivan, C. Turcu, **op. cit.**, p. 301.
- ⁷⁰ N. Marcu și colab., **Istoria economică**, București, 1979, p. 61.
- ⁷¹ L. Boicu, **Citeva date asupra datelor existente referitoare la construcțiile de poduri și șosele în Moldova între anii 1833—1864**, în SCȘI, Istorie, IX, fasc. 1—2, 1938, p. 150—152.
- ⁷² Idem, **Transporturile între 1848 și 1864, în Dezvoltarea economică**, p. 138.
- Analele parlamentare. Obicinuita Obștească Adunare a Moldovci**, Legislațura a II-a Sesiunea I, Anexe, Buc. 1897, p. 652—653.
- ⁷⁴ Asupra posibilităților și mijloacelor de transport din ținutul Tutova, vezi **Lucrările statistice...**, cap. III, p. 325.
- ⁷⁵ I. Antonovici, **op. cit.**, vol. 7, p. 262.

QUELQUES ASPECTS DU DÉVELOPPEMENT DE L'ÉCONOMIE
DE L'ANCIEN DÉPARTEMENT DE TUTOVA AU PREMIÈRE
MOITIÉ DU XIXe SIÈCLE

Résumé

Analysant les réalités des Principautés Roumaines dans la première moitié du XIXe siècle on constate que l'économie naturelle est graduellement remplacée par une économie d'échange, le rythme du développement est de plus en plus accéléré et surtout dans l'agriculture.

L'examen des sources historiques nous permet à identifier, aussi, dans l'ancien département de Tutova les symptômes du processus de désagrégation des relations de production féodales et l'apparition des celles capitalistes.

Les données statistiques attestent que l'application du Règlement Organique et de la loi agraire de 1851 ont favorisé dans le département de Tutova — que les économistes de l'époque ont encadré dans la III-a zone de la Moldavie — l'augmentation de la réserve féodale, des nécessités du marché grâce au développement de la culture des céréales et surtout de la culture dublé.

Les transformations structurales de la vie sociale dominée de plus en plus par l'économie d'échange — soulignées par les documents de l'époque — démontraient quelques caractéristiques l'assimilation des propriétés paysannes dans le circuit du marché intérieur, la variété des métiers et des produits qui circulaient, la vente des produits paysans dans les marchés et les foires, la pratique du

charroi, le nombre de marchands et surtout le fait que les paysans assurent en vendant leurs produits l'approvisionnement de la ville de Birlad et des marchés.

Le développement de l'industrie moderne et du commerce, les préoccupations pour les autres domaines de la vie économique prouvent les grandes transformations qui se produisaient dans le département de Tutova comme dans la société roumaine toute entière.

L'examen des „sciences statistiques“ que des recensements soulignent la diversité de la population urbaine, l'augmentation de la population rurales, la constitution de la petits bourgs, l'extension territoriale, le développement édilitaire qui sont conséquences des transformations produites dans la vie économique.